

МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ РЕСПУБЛИКИ БУРЯТИЯ

ГБОУ «Сорокская сойотская школа – интернат среднего общего образования»

<p>«Рассмотрено» Руководитель МО <u>Хулуева Н.В. / Хулуева</u> Протокол № 1 от « 28 » августа 2023г</p>	<p>«Согласовано» Заместитель директора по УМР ГБОУ «ССШИ СОО» <u>Балсева Т.Г. / Балсева</u> от « 28 »августа 2023 г</p>	<p>«Утверждено» Директор ГБОУ «ССШИ СОО» <u>Ниндакова З.У. / Ниндакова</u> Приказ № 68 от «28» 2023 г М.П.</p>
---	---	--

Рабочая программа
по бурятской литературе 6 класс .
предмет, класс

Дугаровой Светланы Готобдоржиевны

ФИО должность

Рассмотрено на заседании
Педагогического совета
Протокол № 1
от 28 августа 2023 г

у. Сорок 2023-2024 уч.год

Тайлбари бэшэг

Примерная программа по родной (бурятской) литературе для 5-9 классов составлена на основе Федерального закона «Об образовании в Российской Федерации» от 29 декабря 2012г. № 273-ФЗ, Федерального государственного стандарта основного общего образования, утвержденного приказом Министерства образования и науки Российской Федерации № 1897 от 17 декабря 2010 г., Примерной основной образовательной программы основного общего образования, Приказа Министерства образования и науки РФ от 29 декабря 2014 г. № 1644 «О внесении изменений в приказ Министерства образования и науки Российской Федерации от 17 декабря 2010 г. № 1897 «Об утверждении федерального государственного стандарта основного общего образования», Приказа Министерства образования и науки РФ от 31 декабря 2015 г. № 1577 «О внесении изменений в федеральный государственный образовательный стандарт основного общего образования, утвержденный приказом от 17 декабря 2010 г. № 1897.

- - Уставом ГБОУ «Сорокская сойотская школа-интернат»;
- - Образовательной программой ГБОУ "Сорокская сойотская школа-интернат";
- - Положением ГБОУ "Сорокская сойотская школа-интернат" о рабочей программе педагога, в соответствии с требованиями ФГОС
- Примерной программы учебного предмета «Бурятская литература» для общеобразовательных организаций с обучением на родном (бурятском) языке основного общего образования.....

Примерная программа по бурятской литературе строится с учётом:

- лучших традиций отечественной методики преподавания литературы, заложенных трудами В.И.Водовозова, В.Я.Стоюнина, В.П.Острогорского, Г.А.Гуковского, В.В.Голубкова, Н.М. Соколова, М.А.Рыбниковой, В.Г.Маранцмана, О.Ю.Богдановой, З.Н.Новлянской, А.Г.Кутузова, В.Я.Коровиной, С.П.Лавлинского, и др.;
- традиций методики преподавания бурятской литературы, изучения бурятского фольклора, произведений бурятской литературы, разработанных В.Б.Махатовым, Б.Б.Батоевым, В.Ж.Хамагановым, Ш.-Р.Н.Цыденжаповым, С.Ж.Балдановым и др.;
- соответствия рекомендуемых к изучению произведений возрастным и психологическим особенностям обучающихся;
- требований современного культурно-исторического контекста.

Примерная программа выполняет две основные функции: информационно- методическая, организационно-планирующая.

Информационно-методическая функция позволяет всем участникам образовательного процесса получить представление о целях, содержании, общей стратегии обучения, воспитания и развития учащихся средствами данного учебного предмета.

Гадна Буряад Республикын Нуралсалай болон эрдэм ухаанай яаманай дурадхаан 5-11 классуудай буряад литератураар туршалгын программа (2009 он) дээрэ үндэһэлэгдэжэ, 6 классай Буряад литература(авторнууд: Жамбуева Ж.Ц., Цыренова Ц.Б., Цыденова Х.Г. 2018 он) түшэглэн бэшэгдээ. Буряад литература үзэлгэ болбол имагтал образоор харуулдаг дээрэһээ һурагшадые арад зондоо үнэн сэхээр хүмүүжүүлхэ хэрэгтэ тон ехэ удха шанартай. Түрэлхи литература шудалан үзүүлхэдээ, буряад хэлэнэйнгээ баялитай гүнзэгыгөөр танилсуулха, хайнаар хэлүүлдэг, уншуулдаг, бэшүүлдэг болгохоһоо гадна буряад арадайнгаа ажабайдал, түүхэ, заншал, зан абари үзэжэ байгаа зохёолнууд дээрэ үндэһэлэн, хайнаар ойлгуулха, ухаан сэдхэлдэнь шэнгээхэ, хүмүүжүүлхэ гэхэн гол шухала зорилго табигдана.

Юрэнхы мэдээн

Нуралсалай халбариин нэгэ хуби болохо буряад литсратурын юрэнхы характеристикэ

Литература - искусствын нэгэ янза, нэгэ зүйл юм. Литература хүниие оорыень, тэрэниие тойрожо байгаа элдэб юумэнүүдые, дайда дэлхэйдэ боложо байгаа үйлэ хэрэгүүдые, байгаалиин үзэгдэлнуудые, оршон тойрон юртэмсэ, тэрэнэй жама ёһо гэхэ мэтэнүүдые искусствын бэшэ зүйлнүүдтэл адли уран хайханай образоор, уран хайханай хуулиин эрилтэнүүдые баримталан, уран гоёор зураглан харуулдаг. Искусствын зүйл бүхэн оорын онсо илгаатай ба тусхай хэлэтэй.

Литературын хүгжэлтэ, уран хайханайнь шанар, баялигынь хэлэнһээ дулдыдадаг. Тиимэһээ үгэдэ, тэрэниие зүбоор, шадбаритайгаар хэрэглэлгэдэ, хэлэ хурсадхалгада, баяжуулалгада аргагүй ехэ анхарал хандуулагдаха болоно.

Литература үхибүүдэй хэлэ хүгжоолгэдэ ехэ удха шанартай. Тиимэһээ багша бүхэн зохёолой хэлэндэ анхаралаа хандуулжа, зохёол шудалан үзэхэ зэргэтэй.

Уран хайханай литература хүнэй ухаан сэдхэлэй ажал ябуулгын нэгэ зүйл һэн тула шажан, мораль, философи, эрдэм гэхэ мэтэнүүдтэй нягта холбоотой ба харилсаатай. Языкознани, этикэ, эстетикэ, түүхэ, логико, психологи гэхэ мэтэ эрдэмүүдтэй нягта холбоотой ба ходоодоо эдэбхитэйгээр харилсажа байдаг. Тэрэ илангаяа нягтаар литературоведени, литературна кригикэ, литературынын түүхэ гэхэн литература шэнжэлдэг эрдэмэй халбаринуудтай харилсадаг.

Буряад литература хадаа нуралсалай дисциплинэ болоно. Тиихэдээ «Буряад хэлэн ба литература» гэхэн нуралсалай халбариин хуби боложо ороно.

Нуралсалай дисциплина болохо буряад литературынын зорилго ба удха

Буряад лиитерагураар нуралсалай гол зорилго хадаа һурагшадые түрэл литературынын ба бүхыдэлхэйн литературынын баялигтай, уран хайханайнь онсо шэнжэтэй, гоё хайхантайнь танилсуулга, эстетическэ талаар һурагшадые хумуужуулгэ, уран хайханай бүтээлнүүдые зүбоор ойлгожо абалга, тэдэиине зүбоор сэгнэжэ нуралга, гоё хайхание ойлгодог мэдэрэлтэй болголго, бурханай үгэһэн бэлиг талааниие хүгжоолгэ гэхэ мэтэ болоно.

Энэ зорилгы бээлүүлгэ иимэнууд юумэнүүдые хараална :

түрэл буряад литературынынгаа ба бүхэдэлхэйн литературынын эрхим хайн зохёолнуудые уншалга ба шудалан үзэлгэ;

уран хайханай бүтээлнүүдые бээ даагаад ойлгожо абаха дадал, шадбаритай боллог;

- хүн түрэлтэнэй ба яһаган бүхэнэй ажабайдалда литература тусхай һуури ээлдэг гэхэн ойлгосо бээлүүлгэ;
- юртэмсэдэ ба искуствада бүхэли зандань хандаха дадал хүгжоолгэ;
- хүнэй олонийтын ба үйлэдбэрийн ажабайдалай бүхы халбаринуудта хэрэглэхэ тусхай уран хайханай, зохёохы түрэлхи бэлиг, эстетическэ мэдэрэл, образноор бодожо нуралга хүгжоолгэ;

- гоё найхание наринаар, ухаан бодолтойгоор ойлгохо мэдэрэл хүмүүжүүлгэ.

Литературна хуралсалай зорилгын юрэнхы дээрээ бэелүүлэгдэһэниие иимэ туйлалтанууд гэршэлхэ ёһотой:

- уран зохёолнуудые хурагшадай ехээр уншаһаниинь, тиихэдээ уран зохёолнуудай али бүхы талануудые ойлгожо абадаг болоһониинь, уншалгын системэтэй болоһониинь, уншалгын һонирхолтой боложо, тэрэнэй хүгжөөжэ байһаниинь;
- уран зохёолой идейнэ ба нравственна удха гунзэгыгоор ойлгожо абалга (оорын онсо харасатай байлга, уран зохёолой удха ба түхэл үргэноор ойлголго, бээ дааһан зүб сэгнэлтэ үгэлгэ);
- уран найханай литература тухай хэды шэнээн мэдэсэтэйб (литературын теориие мэдэсэ, уран зохёол шүүлбэри хэхэдээ ба тэрэниие сэгнэхэдээ*уран найханай литература тухай мэдэсэеэ хэды шэнээн шадабаритайгаар хэрэглэнэ);
- уран найханай литература шудалан үзэхэдоо, хэлэ хүгжөөлгын хэды шэнээн шадабаритай, дадалтай болоһон байнаб.

Литератураар шэнжэлэн үзэгдэхэ гол түлэб зүйлынь хадаа түрэл ба бэшэ арадуудай литературын зохёолнууд болоно. Тиихэдээ буряад литературын уран зохёолнуудые шэнжэлэн үзэлгэдэ сагай ехэнхи хуби үгтэхэ. Буряад литературынгаа зохёолнуудые үзэхэтэйгээ хамта хурагшад бэшэ арадуудай литературын зохиолнуудтай танилсаха зэргэтэй.

Арадай аман зохёолһоо, түрэл ба бэшэ арадуудай литературануудһаа абтаһан зохёолнуудые шудалан үзэхынгоо хажуугаар хурагшад литературын түүхээр ба теорёор уран зохёол шүүлбэрилхэдэ хэрэгтэй мэдэсэнүүдые ойлгожо абаха зэргэтэй. Литературын теорёор үгтэһэн ойлгосонууд хурагшадай наһанда, мэдэсэдэ тааруулагдаһан, нэгэ системэтэй болгогдоһон байха ёһотой. Хурагшад мүн баһа литературна шүүмжэлгын (критикын) ба публицистикын зарим хэрэгтэй, тухатай зохёолнуудые үзэхэ, стилистикээр, аман ба бэшэмэл хэлэлгээр шадабаритай, дадалтай болохо ёһотой.

Литература үзэхэ уедоо хурагшад психологи, этикэ, философи гэхэ мэтэнуудһээ хүн түрэлтэниие ойлгоходо тухатай мэдэсэнүүдые абаха зэргэтэй.

Литература шэнжэлэн үзэхэдэ мүн баһа эстетикэ, этикэ, түүхэ, этнокультура г.м. талаар мэдэсэнүүд аргагүй ехэ удха шанартай. Философиин бүхы эрдэм наукануудай, искусствын, литературын методологическа үндэһэн болохо һэн тула философёор илангаяа гүнзэгы мэдэсэнүүдые үгэхые оролдохо. Гэхэтэй хамта, литература шудалан үзэхэдоо, социально-историческа ба этнокультурна мэдэсэнүүдые хараадаа абан, тэдэниие хэрэглэхэ гэжэ тэмдэглэхэ хэрэгтэй.

Юрэнхы эрдэм хуралсалай хургуулинуудта үзэхэ уран зохёолнуудые шэлэн абахада, иимэнууд эрилтэнууд табигдаха ёһотой :

- уран зохёолой удхын ба уран найруулгын үндэр дээдын шанар (найн талаараа жэшээ боложо үгэхэ зохёолнууд абтаха зэргэтэй);
- уран зохёолой бэшэгдэһэн үе сагайнгаа ба мүнөө үе сагай олонийтын болон литературын хүгжэлтэдэ оруулха удха шанар;
- уран зохёолой хурагшадые хүмүүжүүлхэ ба болбосоруулха хэрэгтэ оруулха удха шанар;
- уран зохёолой хурагшадай ойлгожо абахада бэлэн байһаниинь;
- уран зохёолой хурагшадай һонирхол түрүүлэн таталга.

Литературна хуралсалай гол шэглэлнүүд ба шатанууд

Уран зохёол уншалга, тэрэниие хадуун абалга, анализ хэлгэ ба тайлбарилга (удха түхэлынь элируулгэ), литературын теориин ба литературын түүхын талаар мэдэсэнүүдые ойлгожо абалга, аман ба бэшэмэл хэлэлгэ хүгжөөлгын хүдэлмэринүүд гэхэ мэтэ хурагшадай зохёохы, бээ даагаад хэхэ ажал хүдэлмэринүүдые урмашуулха, тулхиеэ үгэхэ ажал ябуулганууд литературна хуралсалай бүхы шатануудта бэелүүлэгдэхэ, хурагшадай ажал хүдэлмэрийн шухала хараа шугамууд болохо зэргэтэй. Тиихэдээ хурагшадай наһа, бэлэдхэл хараадаа абаха. Литературна хуралсалай удхые элишэлһэн заатагүй хэрэглэгдэхэ эгээн бага хэмжуур

Литература тухай теоретико-литературна мэдэсэ ямар удхатай байхаб гэбэл:

- литература фольклор хоёрой хоорондохи харилсаан;

- хүн - литературы» гол шухала герой, зураглан харуулха гол шухала предметын болон;
- уран зохёолой темэ ба идея;
- литературна геройн абари зан ба тэрэниие зураглан харуулха арга зэбсэгүүд (портрет, хэлэлгэ, авторай характеристикэ, уран тодорхойлолго (художественная деталь));

- уран зохёолой сюжет ба тэрэнэй элементнүүд;
- уран зохёолой байгуулга (композици);
- хэлэнэй уран найруулгын аргууд (эпитет, зэргэсүүлгэ, олицетворени, метафора);
- литературы род (эпос, драма, лирикэ) ба жанр (рассказ, повесть, роман, басня, баллада, поэмэ г.м.) тухай мэдээн;
- сатира ба юмор (шог) тухай мэдээн;
- прозаическа ба шулэглэмэл хэлэлгэ (ритм, рифмэ, строфа).

Историко-литературна мэдэсэ ямар удхатай байхаб гэбэл;

- шудалан үзэжэ байгаа уран зохёолойгоо автор тухай мэдээн;
- уран зохёолой бии болоһон үе саг ба зохёол дотор зураглагдаһан саг тухай мэдээн.

• **Һурагшын өөрын хүгжэлтын дүнгүүд (личностные УУД):**

- -өөрынгөө сэдхэлэй байдал түрэл хэлэн дээрээ хэлэхэ

• -оршон тойронхи байгаалиин, тиихэдэ хажуудахи хүнүүдэйнгээ байдал ойлгохо, тэдэндэ өөрынгөө хандаса, хүнүүдые дэмжэһэнээ, тэдэндэ туһалһанаа түрэл хэлэн дээрэ харуулха

- - хэлээ баян, тодо, уран , сэбэр болгохоёо оролдохо;
- - түрэл орондоо, байгаалидаа дуратай байһанаа, уг гарбалайнгаа утаһа мэдэһэнээ харуулжа шадаха;
- - уншаха, харилсаха дуратай байха;
- - бэшэхэ шадабаритай байха, шагнажа абаад бэшэхэ, зохёон бэшэхэ;
- - сэдхэлэйнгээ байдал тухай, тиихэдэ үзэһэн юумэнүүд тухайгаа зохёон бэшэхэ;
- - түрэл хэлээ шудалха эрмэлзэлтэй байха;
- - өөрынгөө хэһэн ажал сэгнэжэ шадаха.

• **Бээ гуримшуулаад ябаха шадабари (регулятивные УУД)**

- -өөрөө хэшээлэй темэ хэлэхэ;
- -багшатай сугтаа һуралсалай проблемнжэ асуудал яажа шийдхэхэ тухайгаа -хөөрэлдэн, тусхай түсэб табиха;
- -хэһэн ажалтай түсэбтэй, алгоритмын ёһотой тааруулха, зэргэсүүлхэ, ажалаа шалгаха, сэгнэхэ, зүб болгохо;
- - өөрынгөө, һурагшатай ажал тусхай критеринүүдээр шалгаха, хэр зэргэ шадабаритай болообиб гэжэ элирүүлжэ һураха, критеринүүдые

зохёохо.

• **Оршон тойроние шудалха шадабари (познавательные УУД)**

- -тестээр дамжуулагдаһан мэдээсэлнүүдэй янза ойлгохо: юн тухай хэлэгдэнэб, гол удхань, идеян ямар бэ?
- -олон ондоо янзын уншалга хэрэглэхэ;
- -ондо ондоо түхэлтэй текстүүд сооһоо (текст, схемэ, хүсэнэг, зураг) сооһоо өөртөө мэдээсэл олохо;

- -анализ, синтез хэхэ;
- -шалтаан хойшолон хоёрой хоорондохи холбоо харуулха;
- -бодомжолхо.
- **Харилсаха шадабари (коммуникативные УУД):**
- - Хэлэлгын зорилгоһоо дулдыдуулан өөрынгөө ханал бодол аман ба бэшэгэй хэлэн дээрэ харуулха
- - хэлэхэ харилсаха зорилгоһоо үндэнэлэн, монолог, диалог хэрэглэжэ шадаха;
- - өөрынгөө ханал бодол, ханамжа хэлэжэ, баталжа шадаха;
- -хүнэй хэлэһые шагнаха, ойлгохо, тиин өөрынгы ханал бодол хубилгахаяа бэлэн байха;
- -ажаябуулга эмхидхэхэдээ, хөөрэлдэжэ, хоорондоо хэлсэжэ, нэгэ ханал бодолдо ерэхэ, асуудалнууды табиха.

- **Буряад литератураар шадабари (предметные результаты)**

- Нурагшад иимэ юумэнууды мэдэхэ ёһотой:
- -Үзэнэн зохёолойнгоо автор тухай, номой нэры;
- - Үзэнэн зохёолойнгоо гол үйлэнууды (сюжет, геройнууд, тэдэнэй хоорондохи харилсаан тухай);
- -портрет,пейзаж, эпитет, метафора тухай, тэдэнэй онсо янзэнууды;
- -программаар хараалагдаһан сээжэлдэхэ ёһотой зохёолой хэнэгүүды ,шүлэгүүды. Нурагшад иимэ юумэнүүды хэжэ шадаха ёһотой:
- -уран зохёолшы зохёол соогоо бэшгэнэн уран зураглалы хөөрэжэ;
- -үзэжэ байһан зохёолой гол шухала үйлэнүүды бусад олон юрын үйлэнүүдһээ илгажа;
- -зохёол сохи үйлэнүүдэй болоһон шалтаганыи , сагы, тэрэнэй хойшолонгы элирүүлжэ;
- үзэжэ байһан зохёолой хэлэнэй уран аргууды, байгаалин зураглалнууды текст сооһоо илгажа;
- -зохёолой геройдо оорынь хэнэг,хэрэг, үйлэ, хэлэнэн ханал бодолынь баримталан, характеристикэ үгэжэ;
- -уран зохёол болон хрестомати сорхи текст зүбоор, тодорхойгоор уншажа; -сээжэлдэнэн зохёолоо тодоор, уранаар уншажа;
- -багашаг эпическэ зохёол болоод ехэ зохёолой хэнэгүүды тобшоор,удхадань дүтэрхыгоор, түүбэрилэн найруулан бэшэжэ;
- -зохёолой герой тухай хөөрэжэ;
- -багахан эпическэ зохёолой удхаар түсэб табижа;
- -өөрынгөө дураар уншаһан зохёол тухайгаа ханамжаяа, ойлгоһоноо өөрынхээрээ хөөрэжэ;
- -уран зураашадай гоё хайхан зураг тухай ойлгоһоноо, ханамжаяа хэлэжэ; -« Түрэлхи литература» болоод уншаһан ном соохи

тайлбари үгэдэг онһо

- хэрэглэжэ.
-
-

Уншалгын ба литературна-творческо ажал ябуулга

Нурагшад ямар юумэндэ нурахаб:

- уран зохёол анализ хэжэ, сэгнэжэ нураха;

- уран зохёолой бэшэгдэһэн сагтайгаа ба манай үе сагтай холбоотой байһаниие тайлбарилжа шадаха болохо, ондо ондоо уран зохёолшодой зохёолнууд соохи геройнуудай, проблематикын адли ба адли бэшые илгаруулжа хураха;
- эпическэ зохёолой гү, али тэрэнэй хэһэгэй удха тодорхойгоор, богонёор, хоорэгшэ нюур хубилган аман үгоор гү, али бэшэмэлээр (изложени) хоорэжэ үгэхэ шадабариды хураха;
- уран зохёолой геройнууд ба проблемэнууд тухай табигдаһан асуудалнуудта дэлгэрэнгы харюу аман үгоор үгэжэ хураха;
- уран зохёолой геройнууд, проблемэнүүдээр, хурагшадта ооһэдтэнь дүтэ нравственна проблемэнуудээр ба публицистическэ темэнуудээр сочинени бэшэжэ хураха;
- бэеэ даагаад уншаһан зохёолнууд тухайгаа ба искусствын литератураһаа бэшэ янзануудай зохёолнууд тухай һанамжжаяа бэшэжэ хураха;
- очеркнудые, зураглалнуудые, һонирхол татаһан хүнүүдэй портретнудые, уншаһан зохёолнуудаараа инсценировкакнудые ба литературна-творческо шэнжэтэй зохёолнуудые бэшэжэ хураха;
- уридшалан хэгдэһэн шэнжэлгэ ба сэгнэлтэдэ түшэглэн уран һайханай текст уран гоёор уншажа хураха.

Литература тухай мэдэсэ

Историко-литературна мэдэсэ:

- уран зохёолшын намтар, ажабайдал, зохёохы зам тухай мэдээн;
- буряад литературынын гол шухала, хүгжэлтын шата болоһон зохёолнуудай бии болоһон тухай мэдээн; шэнжэлэн үзэһэн зохёолнуудганын литературна шүүмжэлэгшэдэй үгэһэн сэгнэлтэ тухай мэдээн, буряадай элнтэ шүүмжэлэгшэдэй, литературоведүүдэй бэшэһэн сатьянууд.

Теоретико-литературна мэдэсэ:

- литературынын метод, литературна хараа шэглэлнүүд (направление) тухай мэдэсэ;
- уран зохёолой бодото түүхын (конкретно-историческа) ба нийтэ хүн түрэлтэнэй удха шанартай байһан тухай согсолһон мэдээн;
- литературны род, жанр тухай согсолһон мэдээн ба авторын мэдэрэл зураглан харуулха гол аргууд тухай согсолһон мэдэсэ;
- уран зохёолой идейно-стилевой нэгэдэл тухай согсолһон мэдэсэ.

Уншалгын ба литературна-творческо ажал ябуулга

Хурагшад теоретико-литературна мэдэсэ хэрэглэн уран зохёолнуудые анализ хэхэдээ ямар юумэндэ хурахаб гэбэл:

- эпическэ ба драматическа зохёолнуудай геройнуудта характеристикэ үгэжэ, тэдэниие сэгнэжэ хураха;
- эпическэ ба драматическа зохёолнуудай геройнуудай хоорондохы харилсаа, тэдэниие бүлэглэхэ ёһо гурим ойлгожо абаха;
- эпическэ ба драматическа зохёолнуудай гол шухала проблематика элирүүлжэ хураха, тиихэдээ авторын үзэл бодол тодорүүлжа хураха;
- шүлэглэмэл, лирическэ зохёолой хэлэнэй уран онсо шэнжэ элирүүлжэ, сэгнэлтэ үгэжэ хураха;
- авторын мэдэрэл, бодол элишэлэн харуулха гол түлэб аргуудые тайлбарилжа хураха;
- шэнжэлэн үзэһэн зохёолойнгоо ямар нэгэ литературна родто, жанрта хамаатай байһаниинь тодорхойлохо;
- шэнжэлэн үзэһэн зохёолнуудаа, тэдэниингээ проблематика, геройнуудыень, жанрова онсо шэнжыень зэргэсүүлжэ, сасуулжа хураха;
- шудалан үзэһэн зохёолоо литературынын шэглэлтэй тэнсуурилжэ хураха, тэрэ зохёолойнгоо литературынын хүгжэлтэдэ хэды шэнээн удха шанартай байһаниие тайлбарилжа хураха;
- эпическэ зохёолой стилиин онсо шэнжэнүүдые тэрэ зандань үлоогоод, удхыень аман хэлээр хоорэжэ, бэшэмэл хэлээр дамжуулжа хураха;

- литературна зохёолнуудаар проблемнэ шэнжэтэй сочиненинуудыг бэшэжэ һураха;
- литературна, кино- телеискусствын зохёолнууд тухай рецензинуудыг бэшэжэ һураха;
- литературна ба публицистическэ темэнүүдтэ бэшэгдэһэн статьянуудай түсэбүүдыг, аннотацинуудыг, тезиснүүдыг, конспектуудыг табижа һураха, литературна темээр рефератуудыг бэшэжэ, докладуудыг хэжэ һураха, олонийтын ажабайдалай, искусствын асуудалнуудаар эмхидхэгдэһэн диспудуудтэ, зубшэн хэлсэлгэнуудтэ хабаадажа һураха;
- литературна-творческо шэнжэтэй бэшэмэл хүдэлмэринуудыг, очерк болон репортажнуудыг зохёожо һураха;
- уран зохёолшын бэшэдэг маягай онсо шэнжыг дамжуулан, уншалан юумэндээ оорынгоо хандаса гарган, уран һайханай текстнуудыг уран хурсаар, гоёр уншажа һураха.

Һурагшадай бэлэдхэлэй хэмжүүртэ табигдадаг эрилтэнууд

Литератураар бэлэдхэлэй уялгата хэмжүүр хадаа бүхы һурагшадай мэдэжэ, ойлгожо абаха заабол хэрэгтэй эгээн бага (минимална) мэдэсын, шадабарийн ба уншалгын, культурын хэмжуур болоно.

Һурагшадай литератураар бэлэдхэлэй гол шухалань хадаа тэдэнэй уран зохёол мэдэлгэ болоно. Ондоогоор хэлэбэл, һурагшадай ном ехээр уншалга (начитанность) болоно.

Һурагшадай литература тухай мэдэсэтэй, анализ хэхэ шадабаритай болоходо тэдэнэй литературна зохёолнуудыг хадуун абалга удхатай, бодолтой, эстетическэ шанар шэнжэтэй болоно.

VIII-IX классууд

Һурагшад юу мэдэхэ ёһотойб:

- уран һайханай (художественна) образ, зохёолой темэ, идея, сюжет, композици гэхэн ойлгосонуудай гол шухала шэнжэнүүдыг;
- хэлэнэй уран найруулгын арга зэбсэгүүдыг (эпитет, зэргэсүүлгэ, метафора, олицетворени гэхэ мэтэнүүдыг);
- шүлэглэмэл хэлэлгын (ритм, размер, строфа гэхэн) элементнүүдыг;
- литературы» родуудай (эпос, лирикэ, драма гэхэн) гол шухала шэнжэнүүдыг.

Иймэ юумэн тухай ойлгомжотой байха:

- шудалан үзэһэн зохёолойнгоо ямар сагта бии болоһон тухай, тэрэнэй уран зохёолшын ажабайдалтай, амин нюуртай нягта холбоотойе мэдэжэ байха.

Һурагшад ямар юумэ хэжэ шадахаб:

- уншаха ба шудалан үзэхэ гэжэ хараалагдаһан эпическэ ба драматическа зохёолнуудай геройнуудта характерисгикэ ба сэгнэлтэ үгэжэ, тиихэдээ тэдэнэй адлирхуу, юрэнхы, тусхайга талануудынь элирүүлжэ, нэгэ гү, али хэдэн зохёолнуудай геройнуудыг сасуулжа, зэргэсүүлжэ шадаха зэргэтэй;

шудалан үзэһэн зохёолойнгоо идейно-нравственна удха элирүүлжэ, тайлбарилжа шадаха, зохёолой гол шухала эпизодуудыг, сценэнүүдыг элирүүлжэ, анализ хэжэ шадаха, тэдэнэй хоорондохы харилсаа ойлгожо шадаха болоно;

- зураглан харуулһан юумэндээ авторай хандалга ойлгожо шадаха, шудалан үзэһэн зохёолойнгоо геройнуудта, событинуудтань үндэһэ баримтатай сэгнэлтэ үгэжэ шадаха;
- уран зохёолой бэшэгдэһэн ус сагайнгаа ба мүнөөнэй үе сагтай холбоогой байһание тайлбарилжа шадаха, ондо ондоо уран зохёолшодой зохёолнуудай тематикын адлирхууе элирүүлжэ шадаха;
- шэнжэлэн үзэһэн ба бээ даагаад уншалан зохёолнуудайнгаа али нэгэн родой ба жанрай байһание элирүүлжэ шадаха;
- шэнжэлэн үзэхэ гэжэ хараалагдаһан зохёолнуудай гол шухала эпизодуудай ба сценэнүүдэй удха дэлгэрэнгыгээр, үгышыг наа хуряангыгаар хоорэжэ шадаха;
- проблемнэ асуудалда аман ба бэшэмэл хэлэлгээр дэлгэрэнгы харюу үгэжэ шадаха;

- литературна гү, али публицистическэ темэнуудээр сочинени бэшэжэ шадаха;
- бээ даагаад уншанан зохёол тухайгаа отзыв бэшэжэ шадаха, тиихэдээ геройнуудтань, событинуудтань ямараар хандажа байханаа харуулжа шадаха;
- шэнжэлэн үзэһэн зохёолоо гү, али хэнгэнь ямар жанрта хамаатай байханиень хараадаа абан, уран хурсаар уншажа шадаха.

Тематическое планирование

№ п/п	Наименование раздела	Общее количество часов	Количество часов, отведенных на контрольные работы
1	Арадай аман зохёол	16ч	3ч
2	Ниитэ монголой уран зохёол	9ч	-
3	XX зуун жэлэй буряад уран зохёол	3ч	1ч
4	Эхэ орон	19ч	2ч
5.	Хани нухэсэл	10ч	1ч
6	Турэл нютагай байгаали	6ч	
7.	Хуугэдэй драматическа буряад уран зохёолой онсо шэнжэнууд	5ч	1ч
	Итого:	68ч	8ч

Календарно-тематическое планирование

№	Тема	Кол-во часов	Планируемая дата	Фактическая дата
1 четверть				
Арадай аман зохёол (16 часов)				
1.	Оршол.	1ч		
2.	Уран зохёол – угын искусство	1ч		
3.	Арадай аман зохёол	1ч		
4.	Онъһон ба хошоо угэнууд	1ч		
5.	«Онъһон угэ оншотой» (сээжээр уншалга)	1ч		
6.	Таабаринууд	1ч		
7.	«Таабари таалсахамнай гу?»	1ч		
8.	Буряд арадай аман зохёолой ёһо гуримай поэзи	1ч		
9.	Тоонто тайха. Милаан (уран хоорэлгэ)	1ч		
10.	Домог- ульгэр тухай ойлгосо. Дэлхэйн бии болоһон тухай	1ч		
11.	Уран хоорэлгын хэшээл №1	1		

12.	Ульгэр тухай ойлгосо. «Аламжа Мэргэн»	1		
13	Аламжа Мэргэн хубуунэй хоёр Зутан абганар	1		
14.	Аламжа Мэргэнэй Ягша Хара абгайтай тулалдаан	1		
15	Булад Хуурай хуухэнэй Аламжа Мэргэниие амидыруулхан тухай	1		
16	«Эрхим ульгэршэн» (сээжээр хэнэг хоорэлгэ)№2 Аламжа Мэргэн Агуу Гоохон дуухэйгээ бэдэржэ олоһон тухай	1		
2 четверть Нийтэ монголой уран зохёол (9 часов)				
17	Творческо практикум №3 Уран хоорэлгэ	1ч		
18	«Оюун тулхюур», хургаалай зохёолнууд тухай.	1ч		
19	Санжа БандидаГунгаажалсан “Сайн угэтэ эрдэниин сан субашад»	1ч		
20	һайн муу хоёрые мэдэхэ тухай	1ч		
21	Номоор ябаха ёһо журам тухай	1ч		
22	Р.Номтоев «Аршаанай дуһал»	1ч		

23	«Аршаанай дугал» хэнэг сээжэлдэхэ	1ч		
24	«Шэдитэ хуур» гэнэн зохёол тухай	1ч		
25	Арсалан харлаг хоёр. Зурагаархудэлмэри «Ульгэршэн»	1ч		
XX зуун жэлэй буряад уран зохёол (3 часа)				
26	Уянга гу, али уянга зохёол тухай. Пейзажна уянга	1ч		
27	Хэлэнэй уран аргууд	1ч		
28	Хэлэлгэ хугжоолгэ №4 Шулэг зохёолго	1ч		
Эхэ орон (19 часов)				
29	В.К. Петонов «Минии Росси»	1ч		
30	Б.Д.Абидуев «Сонхоор малайхан һара» №5 Шулэг сээжэлдэхэ	1ч		
3-дахи четверть				
31.	Д.З. Жалсараев. «Эхэ тухай дуун»	1ч		
32.	Ургэлжэлһэн зохёол тухай.	1ч		
33.	Ц.-Д.Ж.-Б.Дамдинжапов «Юрын буряад эхэ»	1ч		
34.	Ц.-Д.Ж.-Б. Дамдинжапов. «Юрын буряад эхэ»	1ч		
35.	Творческо практикум №8 Эхэ тухай зохёолго	1ч		

36.	С.С. Цырендоржиев. «Шобоодой»	1ч		
37.	«Хун болохо багаһаа, хулэг болохо унаганһаа»	1ч		
38.	Шобоодой ёһотой совет пионер	1ч		
39.	Л.Д.Гапхаев «Фермын ухибууд»	1ч.		
40.	Ц.Р. Галанов. «Хүгжэм»	1ч		
41.	Эжын найхан сэдхэл	1ч		
42.	Ч.Ц. Цыдендамбаев. «Шэнэ байшан»	1ч		
43.	Правлениин суглаан	1ч		
44.	Шэнэ гэр, шэнэ байдал	1ч		
45.	Хэлэлгэ хугжоолгэ №6 Тест бэшэлгэ	1ч		
46.	Зохёолой сюжет, байгуулга	1ч		
47.	Класһаа гадуур уншалга	1ч		
Хани нухэсэл (10 часов)				
48.	Ч.Ц. Цыдендамбаев. «Талын аадар»	1ч.		
49.	Норжимо хугшэн	1ч		

50.	А.П.Чеховай манай буряад нютагаар ябаһан тухай	1ч		
51.	Ж.Б. Балданжабон. «Алханын нюусанууд» «Бэлэдхэл ба замда гаралга	1ч		
52.	Энэ юун гээшэб? Байгаалиин таабари	1ч		
4 четверть				
53.	УУдэн сумын сэргэдэ. Уршагта һуни	1ч		
54.	«Алханын орой оодэ»	1ч		
55.	Юун энэһэн байгааб? Хододоо сугтаа	1ч		
56..	Хэлэлгэ хугжоолгэ №7 Зохёолой удхаар тест бэшэлгэ	1ч		
57.	Класһаа гадуур худэлмэри	1ч		
Турэл нютагай байгаали (6 часов)				
58.	Ц.Н. Номтоевой творческо зам «Эдэбхи»	1ч		
59.	Амгалан Зоригтуевнаагай образ	1ч		
60.	«Ажал гээшэ бэе шангадхадаг»	1ч		
61.	Г.Х. Базаржапова Краткий рассказ о поэтессе. «Зунай үдэшэ», «Нара хүлээнэб»	1ч		

62.	Басни тухай ойлгосо. Б.Б. Базарон «Эрдэмтэ эрбээхэй»Э.С Манзаров «Золдоо хатархан зомгоон»	1ч		
63.	Баллада тухай ойлгосо.Ц.Д.Дондогой «Гэр тухай баллада»	1ч		
Хуугэдэй драматическа буряад уран зохёолой онсо шэнжэнууд (5 часов)				
64.	М.Ж. Батоин. «Хүхэ зүхэтэй үнэгэн»	1ч		
65.	Арсалан унэгэн хоёрой тоосолдоон	1ч		
66.	«Унэгэн абгай ундэр тушаалтай»	1ч		
67.	Хэлэлгэ хугжоолгэ №8 бага сценкэ	1ч		
68.	Класснаа гадуур уншалга	1ч		
	Итого:	68ч.		

Һурагшын литература:

- 1) Жамбуева Ж.Ц., Цыренова Ц.Б.Х.Г.Цыденова

Буряад литература 6 классай һуралсалай ном. Хоёр хуби: Улаан-Үдэ «Бэлиг», 2018 он

- 2) Буряад литератураар тестнууд.
- 3) «Булагай эхин» үхибүүдэй хрестомати: Улаан-Үдэ «Бэлиг», 2008 он Багшын литература:
 1. Буряад һургуулийн программа. Буряад литература, Улаан-Үдэ «Бэлиг», 2009.
 2. Батоев Б-Д Б, Доржиев Д-Н Д, Балданов С.Ж, Ошоров С.Г, Патаева В.Д «Буряад хэлэн болон литератураар дунда һургуулийн һуралсалай заршам» Улаан-Үдэ «БГУ», 2004
 3. Будаев С.Д, Жанчипова Ц.С, Буряад литература 5 класста үзэхэ ном: Митупова Д.Х, Улаан-Үдэ «Бэлиг», 2011.
 4. Буряад литератураар тестнууд.
 5. Дареева О.А, Богомолова О.И, «Путешествуем по Бурятии» Улаан-Үдэ «Бэлиг», 2010.
 6. Махатов В.Б «Буряад уран зохёол зааха методико»
 7. Номтоева-Дансаранова Ц.Ц «Алтан гурбан үгэ» Улаан-Үдэ «Бэлиг», 2010.
 8. Портредүүд. 9. Планшедүүд.
10. Санжадаева Г.С «Новые технологии на уроках литературы»
Научно методическое пособие ., Улан-Удэ «Бэлиг», 2006
11. Санжадаева Г.С «Методика анализа художественной прозы» Улан-Удэ, 2008г.
12. Санжадаева Г.С, Пашина Н.В, Казарцева И.В «Уроки литературы в современной школе на основе педагогических технологий» Улан-Удэ, 2007г
13. Хрестоматия «Булагай эхин»
14. Шагдаров Л.Д, Хомонов М.П, «Буряад, ород оньһон, хошоо үгэнүүд» Улаан-Үдэ «Бэлиг», 2008.
15. Буряад хэлэ үзэхэ сахим (электронно ном) 2 хуби
16. Буряад хэлэн дээрэ сайтнууд: <http://buryadxelen.com/>; <http://www.referun.com>

